

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧОЇ СОБІВАРТОСТІ МОЛОКА НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Ю.Ю.Мороз,

доктор економічних наук,

професор кафедри бухгалтерського обліку

Житомирського національного агроекологічного університету

Зменшення поголів'я молочного стада протягом усіх років реформування економіки України і зростання імпорту молочної продукції створюють загрозу не тільки продовольчій безпеки, а й суцільного безробіття на селі та соціального занепаду сільських територій. Проте відновлення галузі молочного скотарства потребує значних інвестиційних коштів, що без обґрунтованих розрахунків можливого стабільно-ефективного виробництва продукції є ризиковим наміром. Діяльність підприємств з виробництва молока за умов мінливого зовнішнього середовища та постійно зростаючої конкуренції на ринку вимагає проведення постійного аналізу витрат за елементами виробничої собівартості.

Статистичний аналіз витрат які формуються в процесі виробництва пов'язаний з вивченням вхідної інформації про використання різних видів ресурсів і першочерговими показниками виробничого процесу: продукцією та витратами. Тільки при належному управлінні ними можна впливати на фінансові результати господарської діяльності.

Робоча гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що статистичний аналіз витрат виробничої собівартості та їх елементів, які включають вартість використаних виробничих запасів, витрати на робочу силу та розподілену амортизаційну вартість необоротних активів дозволяє оцінювати ефективність виробництва молока. Однак, проаналізувавши ряд літературних джерел з аналізу, можемо зробити висновок, що методика дослідження витрат (собівартості) сільськогосподарської продукції до сьогодні є невідпрацьованою і потребує вивчення.

Метою статті є дослідження підходів до статистичного аналізу формування виробничої собівартості молока на сільськогосподарських підприємствах України.

Загальні витрати на створення об'єктів господарської діяльності підприємства визначаються рядом показників, що об'єднуються у виробничу собівартість. Виробничі витрати мають всеохоплюючий характер, тому що вони містять показники, які в узагальнюючому вигляді описують всі економічні операції і стадії технологічного процесу створення продукції на підприємствах.

Для вивчення виробничої собівартості як інтервального показника діяльності підприємства за інформаційними ресурсами бухгалтерського обліку можливо використати наступну модель розрахунку [1]:

$$BC = BB + BP + AM,$$

де, BC – виробнича собівартість продукції (витрати на виробництво і управління структурними підрозділами підприємства);

BB – витрати пов'язані з використанням виробничих запасів, робіт і послуг для створення об'єктів господарської діяльності підприємства;

BP – вартість робочої сили для забезпечення технологічного процесу з виробництва продукції і загальновиробничого управління (доходи працівників та соціальні витрати підприємства);

AM – амортизація об'єктів необоротних активів підприємства для забезпечення виробництва продукції та управління технологічним процесом.

Враховуючи важливість та необхідність оцінки витрат виробничої собівартості, виділимо цілі статистичного аналізу [2, 3, 4]:

- вибір найбільш рентабельної продукції;
- оцінка можливих результатів процесів виробництва і реалізації продукції;
- вибір найкращого варіанту виробництва і реалізації продукції за рахунок забезпечення належної її якості, обсягів виробництва і реалізації продукції, раціонального використання матеріальних і трудових ресурсів, цінової і збутової політики;
- вивчення взаємозв'язку “витрати-обсяг-ціна-прибуток” для управління беззбитковістю виробництва;
- вибір методів формування виробничої собівартості продукції, її елементів та статей;
- оцінка витрат для прийняття найоптимальніших варіантів поточних і стратегічних альтернативних рішень.

Статистичний аналіз формування виробничої собівартості молока та структурних її елементів на сільськогосподарських підприємствах в регіонах і у цілому по Україні [5] проведемо за наступними напрямками:

Статистичний аналіз формування виробничої собівартості молока
на сільськогосподарських підприємствах України

- динаміка формування виробничої собівартості молока (табл. 1);
- оцінка рівня і тенденцій зміни вартості кормів на виробництво молока (табл. 2);
- діагностика витрат на пряму оплату праці при виробництві молока (табл. 3);
- моніторинг розподіленої амортизаційної вартості основних засобів на виробництво молока (табл. 4).

Виробнича собівартість молока в сільськогосподарських підприємствах за регіонами України наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Виробнича собівартість молока
на сільськогосподарських підприємствах України [5]

(грн. коп. 1 ц)

Регіони (області)	Роки					Середньорічні темпи змін, %
	2008	2009	2010	2011	2012	
Автономна Республіка Крим	156,15	165,16	204,71	235,25	265,45	14,2
Вінницька	150,93	149,92	195,21	228,36	243,46	12,7
Волинська	133,56	144,62	174,82	201,18	207,01	11,6
Дніпропетровська	161,21	177,94	219,90	266,11	273,89	14,2
Донецька	177,31	175,48	222,84	264,18	325,55	16,4
Житомирська	141,11	151,72	195,26	228,34	230,42	13,0
Закарпатська	152,55	158,29	230,05	262,39	210,55	8,4
Запорізька	163,59	170,93	216,41	258,99	282,60	14,6
Івано-Франківська	146,03	158,47	187,84	236,06	214,87	10,1
Київська	158,79	168,16	208,34	238,86	245,28	11,5
Кіровоградська	149,74	151,09	197,68	234,54	252,83	14,0
Луганська	167,02	172,21	227,42	258,36	278,96	13,7
Львівська	135,99	144,30	192,66	236,64	237,12	14,9
Миколаївська	162,31	168,88	212,45	247,53	260,29	12,5
Одеська	156,28	168,07	203,40	237,22	216,78	8,5
Полтавська	142,92	147,48	188,31	215,12	228,91	12,5
Рівненська	133,6	150,90	179,87	224,18	225,20	13,9
Сумська	126,51	137,94	191,02	223,16	223,03	15,2
Тернопільська	149,89	161,42	196,30	236,09	226,99	10,9
Харківська	142,62	148,20	196,71	237,24	236,40	13,5
Херсонська	143,89	164,48	213,72	240,63	248,96	14,7
Хмельницька	144,77	166,83	207,80	227,92	223,60	11,5
Черкаська	146,56	150,68	202,83	235,88	243,76	13,6
Чернівецька	146,68	158,50	253,11	218,75	275,17	17,0
Чернігівська	136,76	143,49	186,12	217,6	224,57	13,2
м. Київ	147,03	133,84	187,69	268,65	277,42	17,2
Україна	148,12	155,26	199,64	232,79	242,63	13,1

За період з 2008-2012 рр. виробнича собівартість молока в сільськогосподарських підприємствах України зросла у всіх регіонах. Найбільші середньорічні темпи зростання виробничої собівартості були в Чернівецькій, Донецькій і Сумських областях. На жаль, за аналізований період не повною мірою використовувався економічний потенціал ресурсів при виробництві молока суб'єктами господарювання в Донецькій, Запорізькій і Луганських областях, де найвища виробнича собівартість 1 ц молока, відповідно, 325,55 грн., 282,60 грн. і 278,96 грн.

Дослідження зміни абсолютної величини виробничої собівартості молока суб'єктами господарювання регіонів дає змогу зробити такі висновки:

- приріст виробничої собівартості молока в сільськогосподарських підприємствах за регіонами відбувався нерівномірно;
- намітилась негативна тенденція щодо збільшення абсолютної варіації між найбільшою і найменшою величиною виробничої собівартості молока за регіонами, відповідно у 2008 р. 177,31 у Донецькій області і 126,51 грн. у Сумській області, а у 2012 році, 325,55 грн. у Донецькій області і 207,01 грн. у Волинській області.

До числа найважливіших чинників, які значною мірою визначають ефективність виробництва молока необхідно віднести його кормомісткість, трудомісткість і фондомісткість.

Про кормомісткість виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах регіонів України свідчать дані табл. 2. З них видно, що у 2012 р. найбільше кормів потрібно для виробництва 1 ц. молока було використано в Донецькій, Луганській і Дніпропетровській областях, а найменше – Одеській, Рівненській і Чернівецькій областях.

Щодо диференціації регіонів за показником кормомісткості виробництва молока, то слід констатувати, що амплітуда коливання зазначеного показника становить від 100,69 грн. в Одеській області до 154,56 грн. в Донецькій області. Очевидно, що такі розбіжності між показниками кормомісткості викликані як рівнем витрат кормів в натуральних одиницях виміру так і рівнем цін.

Виробництво молока в сільськогосподарських підприємствах характеризується стабільною тенденцією, крім Закарпатської області, щодо підвищення абсолютного рівня оплати праці в розрахунку на 1 ц продукції (табл. 3). Проте, спостерігатися міжрегіональна диференціація величини доходу працівників. У 2012 р. при виробництві молока були найбільш оплачуваними працівники сільськогосподарських підприємств в Чернівецькій, Запорізькій і Вінницькій областях. Найменша величина оплати праці була в Закарпатській, Херсонській і Тернопільській областях.

Таблиця 2

Вартість кормів на виробництво молока в сільськогосподарських
підприємствах України [5]

(грн. коп. на 1 ц)

Регіони (області)	Роки					Середньорічні темпи змін, %
	2008	2009	2010	2011	2012	
Автономна Республіка Крим	67,95	75,92	94,82	112,69	121,06	15,5
Вінницька	71,35	70,55	89,28	104,45	108,44	11,0
Волинська	67,98	77,81	94,45	111,00	114,58	13,9
Дніпропетровська	80,24	85,51	109,79	141,23	132,02	13,3
Донецька	91,50	88,99	114,43	135,49	154,56	14,0
Житомирська	59,95	66,54	86,73	102,84	110,52	16,5
Закарпатська	71,06	86,04	136,88	152,63	123,33	14,8
Запорізька	76,40	81,70	99,47	113,60	129,99	14,2
Івано-Франківська	70,18	76,36	95,45	119,91	115,31	13,2
Київська	67,75	72,95	94,61	108,89	119,61	15,3
Кіровоградська	63,74	63,62	84,53	101,75	120,28	17,2
Луганська	83,88	82,84	106,73	128,14	139,63	13,6
Львівська	62,86	66,61	94,08	114,20	113,92	16,0
Миколаївська	83,98	83,08	94,33	116,37	127,42	11,0
Одеська	72,51	74,66	88,36	101,66	100,69	8,6
Полтавська	64,11	65,03	84,21	97,49	106,75	13,6
Рівненська	65,56	69,22	82,21	103,11	104,43	12,3
Сумська	58,15	68,17	99,63	118,21	113,48	18,2
Тернопільська	66,73	73,07	94,23	93,20	117,11	15,1
Харківська	60,44	65,66	96,07	115,56	118,89	18,4
Херсонська	69,97	83,82	101,46	123,35	128,01	16,3
Хмельницька	64,65	75,55	100,39	102,18	110,10	14,2
Черкаська	69,60	70,74	95,52	113,55	120,74	14,8
Чернівецька	60,88	71,96	112,54	94,93	122,65	19,1
Чернігівська	58,11	62,67	82,41	105,11	106,21	16,3
м. Київ	74,50	64,11	83,59	120,86	134,00	15,8
Україна	68,10	71,72	93,93	110,84	117,38	14,6

Витрати на оплату праці при виробництві молока в сільськогосподарських підприємствах України [5]

(грн. коп. на 1 ц)

Регіони (області)	Роки					Середньо-річні темпи змін, %
	2008	2009	2010	2011	2012	
Автономна Республіка Крим	34,13	35,08	39,50	43,53	48,89	9,4
Вінницька	35,83	34,73	43,49	50,01	53,92	10,8
Волинська	28,48	27,63	30,95	35,92	34,93	5,2
Дніпропетровська	27,46	28,81	30,42	40,60	40,14	10,0
Донецька	34,45	32,23	39,87	45,24	50,88	10,2
Житомирська	38,88	40,12	44,90	48,44	50,08	6,5
Закарпатська	42,49	39,73	41,81	31,14	28,66	-9,4
Запорізька	39,09	37,47	44,55	52,97	55,08	8,9
Івано-Франківська	34,57	33,54	33,77	45,22	39,13	3,1
Київська	36,14	35,62	35,53	42,69	41,74	3,7
Кіровоградська	36,89	39,84	47,39	50,21	48,52	7,1
Луганська	31,82	32,90	41,38	41,85	47,18	10,3
Львівська	34,97	35,81	38,87	48,13	50,61	9,7
Миколаївська	34,34	33,11	44,20	46,01	44,14	6,5
Одеська	41,23	43,20	49,76	60,89	49,37	4,6
Полтавська	31,92	31,90	39,02	42,79	41,44	6,7
Рівненська	33,61	33,13	42,03	51,47	44,53	7,3
Сумська	29,32	27,96	36,21	37,83	40,51	8,4
Тернопільська	32,73	29,96	35,53	33,29	38,37	4,1
Харківська	32,00	31,37	36,98	40,92	38,76	4,9
Херсонська	30,33	28,61	34,38	37,68	36,04	4,4
Хмельницька	32,17	34,54	37,72	42,98	40,48	5,9
Черкаська	31,74	31,51	37,67	42,86	42,41	7,5
Чернівецька	42,59	41,30	58,03	47,70	64,07	10,8
Чернігівська	33,57	33,44	38,39	43,62	43,13	6,5
м. Київ	32,15	29,99	36,60	53,48	49,55	11,4
Україна	33,36	33,06	38,77	43,72	43,74	7,0

Збільшення оплати праці працівників при виробництві молока відбулося на фоні більш високих темпів зростання його виробничої собівартості. Якщо виробнича собівартість молока за 2008-2012 рр. в цілому по Україні щорічно зростала на 13,1 %, то оплати праці на 7,0 %.

Найбільші середньорічні темпи зростання оплати праці при виробництві молока відбувалися в Чернівецькій, Вінницькій і Луганській областях, а найменші в Івано-Франківській, Київській і Тернопільській областях.

Щодо диференціації середньорічних темпів зростання оплати праці і виробничої собівартості в молочному скотарстві то найбільш негативна тенденція була на сільськогосподарських підприємствах Херсонської області, де середньорічні темпи зростання виробничої собівартості становили 14,7 %, а оплати праці лише 4,4 %.

Сталий розвиток виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах безпосередньо пов'язаний з формуванням інвестиційного потенціалу галузі за рахунок коштів амортизаційних відрахувань основних засобів (табл. 4).

Проте, слід зазначити, що у 2012 р. в амортизаційній політиці по відношенню до основних засобів, що використовувалися при виробництві молока була значна міжрегіональна диференціація. Якщо в Херсонській області виробництво кожного центнера молока формувало 18,49 грн. інвестицій за рахунок амортизаційного фонду, то в Одеській області лише 5,02 грн.

Щодо середньорічних темпів зростання амортизації то в Рівненській області вони становили 66,7 %, а в Дніпропетровській області і АР Крим, навпаки, відбулося зменшення надходжень інвестиційних коштів за рахунок амортизаційних відрахувань, відповідно на 0,7 і 3,8 %.

Таким чином, галузь молочного скотарства сільськогосподарських підприємств України характеризується зростанням виробничої собівартості молока, головним фактором якого є проблема цін на виробничі запаси та формування матеріально-технічної бази необхідної для виробництва молока.

Формування виробничої собівартості молока в сільськогосподарських підприємствах відбувається без врахування амортизації корів, які фактично є засобом виробництва. Тому нарахування амортизації на корів і віднесення її на собівартість молока було б економічно-коректним і дало б нам реальну його собівартість. Але амортизацію не рахує ніхто (принаймні автору такі випадки не відомі). Бухгалтерський облік дає нам занижену собівартість молока, до того ж ніхто не знає на скільки. Значення цієї, заниженої собівартості потрапляє до звіту 50-сг "Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств" [6] і відповідно до офіційної статистики. Показники заниженої собівартості молока та завищеної прибутковості його виробництва дезорієнтують органи державної влади, власників підприємств і громадськість щодо реального стану справ в молочному скотарстві.

Розподілена амортизаційна вартість основних засобів на виробництво молока в сільськогосподарських підприємствах України [5]

(грн. коп. на 1 ц)

Регіони (області)	Роки					Середньо-річні темпи змін, %
	2008	2009	2010	2011	2012	
Автономна Республіка Крим	11,48	8,72	8,33	10,88	9,82	-3,8
Вінницька	4,49	4,75	6,28	6,49	10,04	22,3
Волинська	5,39	6,51	6,61	6,67	8,62	12,5
Дніпропетровська	12,82	14,79	12,71	12,03	12,47	-0,7
Донецька	9,73	10,89	10,74	11,93	15,54	12,4
Житомирська	4,95	5,19	7,16	9,07	9,41	17,4
Закарпатська	3,65	3,45	6,86	9,98	7,41	19,4
Запорізька	5,82	7,07	7,63	8,40	13,13	22,6
Івано-Франківська	3,91	5,19	5,16	6,37	5,04	6,6
Київська	10,43	13,39	16,50	14,01	12,10	3,8
Кіровоградська	3,20	3,75	4,52	6,96	8,41	27,3
Луганська	4,83	6,32	7,33	10,39	13,99	30,5
Львівська	3,39	4,78	5,54	10,09	10,44	32,5
Миколаївська	6,42	6,18	10,35	13,60	16,80	27,2
Одеська	3,83	3,79	5,63	5,44	5,02	7,0
Полтавська	4,33	4,94	5,39	6,25	6,58	11,0
Рівненська	2,08	3,63	4,31	6,11	16,10	66,7
Сумська	4,07	4,25	5,90	7,44	8,43	20,0
Тернопільська	5,06	5,68	5,97	5,89	6,79	7,6
Харківська	6,51	6,61	6,77	8,58	10,03	11,4
Херсонська	10,41	15,88	21,95	21,65	18,49	15,4
Хмельницька	4,15	5,85	5,79	9,64	8,10	18,2
Черкаська	5,76	6,63	9,70	9,98	9,19	12,4
Чернівецька	4,06	5,99	16,10	9,58	13,38	34,8
Чернігівська	5,35	5,87	7,34	7,88	7,13	7,4
м. Київ	2,35	4,75	9,39	10,08	11,03	47,2
Україна	6,12	7,06	8,37	9,13	9,79	12,5

Подальшого удосконалення потребує розробка системи статистичних оцінок ефективності формування окремих статей витрат при виробництві молока.

Використані джерела

1. Мороз Ю.Ю. Обліково-інформаційна система моніторингу економічного потенціалу підприємства: [монографія] / Ю.Ю. Мороз. – Житомир: ПП “Рута”, 2011. – 352 с.
2. Фінансовий аналіз [Текст]: Підручник / Ю.С.Цал-Цалко, Ю.Ю.Мороз., Л.А.Суліменко – Вид. 5-е, доповнене. – Житомир: ПП “Рута”, 2012. – 609 с.
3. Статистика: Підручник / С.С.Герасименко, А.В.Головач, А.М.Єріна та ін.; За наук. ред. д-ра. екон. наук С.С.Герасименка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 467 с.
4. Курс социально-экономической статистики. Учебник для вузов / Под ред. проф. М.Г.Назарова. – М.: Финстатинформ, ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 771 с.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Електронний ресурс – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Інструкція щодо заповнення форми державного статистичного спостереження N 50-ст “Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств” – Електронний ресурс – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Анотація

Визначені основні підходи до статистичного аналізу формування виробничої собівартості молока на сільськогосподарських підприємствах України. Розглянуто результати структурних зрушень окремих елементів витрат виробничої собівартості молока.

Ключові слова: виробнича собівартість, вартість кормів, витрати на оплату праці, амортизація, основні засоби, статистичний аналіз.

Аннотация

Определены основные подходы к статистическому анализу формирования производственной себестоимости молока в сельскохозяйственных предприятиях Украины. Рассмотрены результаты структурных сдвигов отдельных элементов затрат производственной себестоимости молока.

Ключевые слова: производственная себестоимость, стоимость кормов, расходы на оплату труда, амортизация, основные средства, статистический анализ.

Summary

The main approaches to the statistical analysis of the formation of milk production costs in the agricultural enterprises of Ukraine. The results of the structural changes of individual elements of cost of milk production cost.

Keywords: cost of production, the cost of feed, labor costs, depreciation of fixed assets, the statistical analysis.

